

Odkaz

Čtvrtletník Oddělení dějin kultury antitotalitního zaměření

Milé čtenářky, milí čtenáři,

vyčerpání kulatých výročí jednou přijít muselo. Proto Janu Šimsovi připadne v tomto čísle půlkulaté prvenství. Letos na začátku října si připomeneme 95. výročí jeho narození. Jméno Jana Šimsy se mi vždy v mysli spojí s několika záblesky. Tím prvním je jeho otec Jaroslav Šimsa, žák Emanuela Rádl, Josefa Lukla Hromádky, Masarykův knihovník a aktivní účastník druhého odboje. Zemřel v koncentračním táboře Dachau, když bylo jeho synu Janovi patnáct let. Co všechno v sobě nesl syn ze svého otce? Jistě to byla určitá askeze, sebezapření, ale také pevnost při obhajobě duchovních hodnot. Dalším zábleskem je hnutí Nová orientace, spjaté s prostředím Českobratrské církve evangelické, a snaha o přiblížení církve každodennímu životu turbulentních 60. let 20. století. Podpis Prohlášení Charty 77 o desetiletí později. Vlídne prostředí vybízející ke kritické diskuzi. A důmyslné úkryty samizdatů v domku na Volfově ulici v Brně-Králově Poli. Záblesky přibývají jako hvězdy na nočním nebi. Ale mezi nimi září jeden trvale a mnohem silněji než všechny ostatní. Je to postava jeho manželky Mileny. Již mnohokrát jsem si uvědomila důležitou roli žen, tak nepopulární a nefeministickou v dnešní době, a přitom podstatnou. Roli žen, které jsou svému muži oporou. Na prvním místě duchovní, psychickou a intelektuální, ale i materiální. Vytvářejí totiž stabilní teplo rodinného krbu, jistotu a klid. Takovou oporou byla Janu Šimsovi právě jeho manželka Milena. Budiž toto číslo bulletinu věnováno nejen připomenutí nedožitých půlkulatých narozenin Jana Šimsy, ale také poctou jeho manželce. Vždyť dva jedním se stanou, v případě manželů Šimsových to platilo plně.

Petra Pichlová

Jan Šimsa (1929—2016)

Především evangelický farář, který rád pracoval s mládeží. Zvláště od roku 1968 v opozici vůči režimu. Manžel historičky Mileny Šimsové, otec tří dětí. Po vystudování teologie v Praze odmítl donášet StB na vyučující a spolužáky, snad kvůli tomu prošel jako „černý baron“ PTP (tedy vojnou a nucenou prací beze zbraně). Po srpnu 1968 byl bezdůvodně zmlácen na Václavském náměstí Veřejnou bezpečností. A jak bylo jeho zvykem, pral se za svá i cizí práva. Posílal dopisy i na ta nejvyšší místa, vydával prohlášení, svolával podpisové akce. Zbaven státního souhlasu k výkonu duchovenské služby byl v roce 1973. Tímto trestem ničili komunističtí církevní tajemníci mnoho duchovních. Zastával dělnické profese, později mohl pracovat v chemickém výzkumném ústavu. Podepsal Chartu 77, osm měsíců strávil ve vězení za ochranu své ženy při domovní prohlídce. Psal se rok 1978, v té době se léčil s chladovou alergií, kterou ho příslušníci StB šikanovali. Udržoval velké množství korespondence se zahraničím, se spisovateli (L. Vaculíkem, V. Fischlem), s politiky, disidenty a především bratry evangelíky. Celý život se cítil socialistou, pomáhal s obnovou sociální demokracie po revoluci, masarykovcem, evangelíkem. Jeho promyšlené a někdy složité dopisy (uložené v našem depozitáři) svědčí o nadbytku spisovatelského umu. Ještě v roce 1980 musel posílat protesty proti jednání StB: „V sobotu... byl (Petr Kadlec) odvezen příslušníky VB a StB z taneční zábavy na MNV. Tam ho příslušníci začali tlouci do hlavy, smýkli s ním na zem, kopali ho, vláčeli za vlasy a otloukali mu hlavu o skříň.“ Komentář k tomu není třeba. V roce 1989 se Šimsa aktivně zapojil do Občanského fóra v Brně. Neváhal kritizovat ty, kteří jen převlékali kabáty. Václav Havel mu v roce 1991 udělil Řád Tomáše Garrigua Masaryka za zásluhy o demokracii. Kazatelské činnosti (od r. 1955) se věnoval ve sborech v Praze na Vinohradech, v Pardubicích, v Klášteře nad Dědinou a Prosetíně na Vysočině. Nakonec se usadil a dožil v Brně-Králově Poli.

Jan Krejčí

Jan Krejčí (1991) pracuje jako kurátor v Oddělení dějin kultury antitotalitního zaměření (ODKAZ) MZM. Pozornost soustředí na fond Mileny a Jana Šimsových. Zpracovává zejména rozsáhlý konvolut korespondence Jana Šimsy.

Svatba Mileny a Jana Šimsových v roce 1956

Evangelický kostel v Prosetíně. Jan Šimsa ve zdejším sboru působil v letech 1963—1975

Tatínek

První vzpomínka je spjata se sobotním večerem. To bylo koupání. Maminka mě vykoupala a přišel tatínek. Vzal osušku, utřel mě a pak udělal balíček. V něm mě donesl do postele. Cestou mě ještě popíchal strništěm na bradě. Holil se až v neděli ráno, když měl před kázáním.

Druhá vzpomínka je na jeho nepřítomnost. Jsme na dovolené v NDR u Baltského moře. Jsme tam všichni sourozenci, tatínek, strýček Pavel a babička pražská (Šimsová). Babička stojí u otevřeného okna. Je noc, tma a venku zuří velká bouřka. Babička si povzdechne: „Ti dva blázni si šli zaplavat do moře!“ Jak to bylo životu nebezpečné, jsem se dověděl až po letech. V noci se vrátili. Odtamtud je i vzpomínka, jak sedíme u stolu s Pavlem Filipim, a tatínek se s ním vzrušeně hádá. O čem přesně nevím, ale bylo to v roce 1969.

Nepřetržitá vzpomínka až do doby, kdy si nevzpomínám, jak hrajeme různé karetní hry. Od pexesa, kvarteta, zamrzlíka po válku, tisíc, kanastu, žolíky, později mariáš, bridge, čísla a různé jiné podle knihy společenských her. Stejně staré už nevzpomínané období, kdy jsme v posteli a tatínek nám předčítá. Já většinou v půlce čtení usínám.

Když jsem se naučil číst sám, byl pro mě problém nacházet stále něco nového na čtení. Nechtěl jsem totiž číst to, co jsem už jednou přečetl, a tak jsem tatínka trápil, aby mi něco našel. Občas, když jsem už něco rozečetl, tatínek se do mé knihy sám začítal. A já jsem se dožadoval knihy, kterou mi učítal.

Babičku brněnskou (Procházkovou) jsme čas od času navštěvovali. Takové návštěvy byly spojené s kinem. Do kina jsme chodili, i když už jsme bydleli v Brně a později v Praze.

Můj největší obdiv způsobil tatínek, když jsme byli na vycházce v Prosetíně v lese, kterému se říkalo Lačnov, a tatínek tam ve sněhu rozdělal oheň. Podobný zážitek byl, když tatínka 3. února 1979 pustili z vězení a my jsme spolu jeli do Prahy, abychom tam společně strávili víkend. Jedna z návštěv je zaznamenaná v *Českém snáři* Ludvíka Vaculíka. Píše o mně, že jsem nemohl spustit oči ze vzácného tatínka. „Vzácný“ přitom neznamenal jeho kvalitu, ale to, že byl vzácný po osmi měsících své nepřítomnosti.

Vzácný je mi i teď. Přes všechny neshody, jeho nespokojenost se mnou i moji často potlačovanou nespokojenost

s ním... I jeho nespokojenost sama se sebou, ve které mi býval blíže než v nárocích na mě. Láska překrývá mnohý hřích. Proto v dobrém vzpomínám.

Jiří Šimsa

Jiří Šimsa (1964) prošel cestu z Prosetína přes Brno, Luhačovice, Prahu do Amsterdamu a zpět do Brna. Od roku 1999 působil jako seniorátní kazatel Českobratrské církve evangelické. V roce 2005 vyšla jeho sbírka básní *Navzdory*, v roce 2017 pak vydal společně s Petrem Tureckým básnickou sbírku *Tam bude jednou náš domov*. Syn Jana Šimsy.

Jan Šimsa se svými dětmi. Zleva Martin, Anna a Jiří, 1986

V roce 1987 na svatbě syna Martina. Zleva Milena Šimsová, Jan Šimsa a jejich zeť Jan Hrudka s dcerkou Věrou

Jan Šimsa a dům diskusí

O vznik mého přátelství s Janem Šimsou se zasloužil náš společný kamarád Ludvík Vaculík. Vyprávěl mi příběh, jak se šachový velmistr, rezistentní publicista, bojující proti následkům 21. srpna 1968, a pozdější signatář Charty 77 Luděk Pachman na začátku okupačních let rozhodl potvrdit sňatek s manželkou svatebním obřadem v římskokatolickém chrámu. Kněz jim pod zřejmým vlivem úřadů odmítl poskytnout svátost manželství, přítomný a duchapřítomný farář Jan Šimsa ho zastoupil a v evangelickém kostele manžely oddal. Nedlouho poté pozbyl státní souhlas k výkonu funkce a přestěhoval se do Brna, kde jsem ho na Vaculíkovo doporučení navštívil.

Tak jsem prožil nezapomenutelné odpoledne. Pan farář se právě vrátil po operaci z nemocnice a kolem lůžka, na kterém odpočíval, se shromáždila rodina — manželka, oba synové a dcera. Hráli nějakou společenskou hru, nepamatuju se přesně jakou, ale hodně složitou. Bylo to pro mě velmi neobvyklé — rodiče se mnou takové hry nikdy nehráli. Jakmile jsem se naučil číst, zahrnuli mě knihami a Člověče, nezlob se a Domino, jediné domácí prostředky k zábavě toho druhu, uložili do chvíle, kdy pochopení jejich pravidel dorostli mí o hodně mladší sourozenci. Při hře navíc zněly u Šimsů stručné, ale obsažné poznámky, z nichž jsem se dozvěděl, že otec rodiny pracuje manuálně ve vlídném výzkumném ústavu a nejstarší Martin, žák základní školy, nemá naději na přijetí na gymnázium, i když jeho schopnostem a studijním výsledkům by to odpovídalo.

Hned mě pozvali na diskusi s mládeží. U Šimsů se hodně diskutovalo, a to nejen organizovaně, za účasti všech generací. Diskuse probíhaly především v rodinném kruhu a mladí se na nich rovnocenně podíleli. I to byla pro mě novinka. Některé výměny názorů se dokonce nahrávaly na magnetofon a podrobovaly dodatečnému rozboru a hodnocení. O něco později mi například utkvěly rozpravy kolem Martinova odmítnutí nastoupit vojenskou službu. Přivodil si tím trestní stíhání a vězeňskou perspektivu. Svůj postoj vykládal jako samozřejmý — staví se zásadně proti výchově ke zbraním a k násilí ve službě systému, se kterým nesouhlasí. Svůj život pojímá jako stavbu díla. To mě zaskočilo — měl jsem stejné názory jako on, ale vojenskou prezenční službu jsem si před lety odbyl, aniž by mě napadlo riskovat konflikt se zákonem.

Zdá se mi, že Martina nakonec vězení nepotkalo, zato se v něm ocitl jeho otec, protože se při domovní prohlídce zastal své ženy a odstrčil estébáka, který se jí snažil násilím vyrvat dopis od profesora Patočky. Poškozený představitel lidové moci byl uznán na čtrnáct dní neschopným práce a pachatel došel za mřížemi mimo jiné náznaků uznání od dozorců za statečný čin — estébáci nebyli u jiných státních zaměstnanců v oboru bezpečnosti nijak oblíbeni.

Jan Šimsa se choval i jako diskutér otevřeně a nekompromisně. Podobně vstupovali do názorových střetání všichni jeho hosté, mezi nimiž se výrazně projevovali evangeličtí duchovní zbavení souhlasu, ale pokud jde o tvrdost tónu, neměl konkurenta. Zakusil jsem to na sobě, když jsem si dovolil zapochybovat o některých vlastnostech prezidenta Masaryka. Nařkl jsem ho z pokusu vytvořit kolem sebe atmosféru nedotknutelné autority, když strpěl označení za tatíčka. Politik, tím méně státník se toho podle mě dopustit neměl a nesměl. Jan byl syn Masarykova knihovníka, měl tedy o prezidentovi k dispozici autentická svědectví, a v ostré polemice se mnou proto pokračoval i kolem jedné hodiny v noci z okna, zatímco jsem kráčet mlčky venku po chodníku kolem zaparkovaného estébáckého auta. Šlo však o věc, nikoli o osobní nevěli. Bral spor jako sportovec. Příští setkání začínalo v přátelském duchu a s humorem.

Předčítal jsem u Šimsů před naplněným, ba přeplněným domem své hry a těžil ze vstřícné a zásadové atmosféry, která tam panovala. Paní Milena Šimsová kromě toho zapojila naši rodinu do široké mezinárodní výměny oblečení a obutí, kterou řídila, a pomohla nám tím překonat nejtěžší měsíce, kdy jsem se ocitl bez příjmu a ženě pravidelně každý měsíc hrozil zaměstnavatel výpovědí, k níž však nikdy nedošlo. Vedlo to ovšem k trvalému napětí. Optimismus, který šířili Šimsovi spolu se svými hosty, byl naštěstí nakažlivý a inspirační. Předmětem diskuse se však stal můj vztah k aktivnímu členství v nějaké organizaci včetně církve. Domníval jsem se tehdy, že se mé římskokatolické vyznání mění v agnosticismus, a jakékoli spolkové sdružování v církve mi bylo cizí. Evangeličtí přátelé v čele s Janem Šimsou dostali náramnou příležitost napadnout ze stejných příčin můj polistopadový vstup do politické strany, ale neudělali to. Náměty k diskusím provázela za všech okolností velkorysost. Je mi tudíž dodnes

líto, že jsem v devadesátých letech nenašel volnou chvíli k novým návštěvám a k tomu, abych se vystavil jejich kritice za stranickou aktivitu. Bývalo by mi to prospělo. Scházela mi a dodnes schází jejich náročná otevřenost a na domek Šimsových vzpomínám jako na útočiště, kde mi i ve zlých časech bývalo dobře.

Milan Uhde

Milan Uhde (1936) je spisovatel, dramatik, scenárista. Pracoval jako redaktor brněnského měsíčníku pro literaturu, umění a kritiku *Host do domu*. V 70. letech 20. století se jeho jméno ocitlo na seznamu zakázaných autorů, jeho knihy proto mohly vycházet jen v samizdatu. Jako jeden z prvních podepsal Prohlášení Charty 77. V roce 1989 se připojil k nakladatelskému družstvu Atlantis, od 1. prosince působil jako jeho šéfredaktor. Po sametové revoluci byl v letech 1990–1992 ministrem kultury, v roce 1993 se stal předsedou Poslanecké sněmovny České republiky.

Ludvík Vaculík s Janem Šimsou v Luhačovicích, srpen 1971

Jedna ze vzpomínek na Jana Šimsu

Když dojde v konkrétním společenství k situaci, že není splněn nějaký úkol, který je podmínkou další spolupráce, jsou v podstatě dvě cesty řešení. Najít viníka, vyslechnout ho a případně určit trest, nebo jít a nesplněný úkol vyřešit, napravit.

Před šestašedesáti roky jsem se zúčastnil v Klášteře nad Dědinou brigády v tamním zemědělském družstvu a na evangelické faře, kterou uspořádal místní farář Jan Šimsa. Kopali jsme na farské zahradě žumpu a pomáhali zemědělcům při sklizni obilí. Na závěr pobytu jsme chtěli posedět u ohně. Tři z nás byli uvolněni z odpolední společné práce a dostali za úkol připravit dřevo na závěrečný oheň. Večer jsme se shromáždili na smluveném místě a zjistili, že dřevo není připraveno. Spravedlivý hněv nás naplnil a hledali jsme viníky. Tehdy s naprostým klidem a se samozřejmostí vystoupil Honza Šimsa a celkem krátkým slovem zchladil naše rozhorlení: „Oč jde? Chceme přece posedět u ohně a společně hovořit. A to je důležité. Tak jdeme všichni do lesa a každý kus dřeva přineseme.“

Kdybychom takto přemýšleli, mnoho problémů bychom snadno vyřešili. I ten provinilec by to jistě pochopil. Mnohokrát v životě jsem si na Honzovo jednání vzpomněl a usměrnil své rozhodování. Od Honzy vím, že místo kárání, napomínání, případně odstupování z funkcí je důležitější jít a pro potřebnou věc něco udělat.

Jan Keller

Jan Keller (1942) je farářem Českobratrské církve evangelické, signatářem Charty 77. Působil ve sborech v Kdyni, Jimramově a Černošíně. Roku 1983 mu byl odňat souhlas k výkonu duchovenské činnosti. Usadil se ve Zbytově a pracoval v různých dělnických profesích. Po sametové revoluci se stal starostou Jimramova. Zároveň byl činný jako farář ve Veselí a v Humpolci. Jako duchovní působil rovněž ve věznicích ve Světlé nad Sázavou.

Instalace Jana Šimsy v Prosetíně v říjnu 1963

Fond Sylvie Richterové

Nevelké, avšak o to půvabnější italské městečko Trevignano Romano ležící na břehu sopečného jezera Bracciano a neda-leko Říma je již řadu let útočištěm pro každodenní život i místem pro čerpání inspirace spisovatelce, básnířce, esejistce, překladatelce a profesorce bohemistiky Sylvii Richterové. Do Itálie se brněnská rodačka odstěhovala se svým tehdejším manželem, bohemistou Sergiem Corduasem v roce 1971, s českým prostředím však nikdy neztratila kontakt. Mezi její české přátele z řad umělců patřili např. Jan Skácel, Oldřich Mikulášek, Milan Kundera, Jiří Pelikán, Jiří Kolář, Jiří Gruša, Milan Uhde nebo Ludvík Vaculík. Její dřívější byt v Římě se často stával dočasným útočištěm nejen pro české literáty. Vedle vlastní literární tvorby věnovala většinu svého profes-ního života šíření české kultury jako profesorka na třech ital-ských univerzitách. Její osobní archiv a také knihovna obsa-hují množství vzácného dobového materiálu, a to hned v několika jazycích. Je nám potěšením, že se Sylvie Richterová rozhodla tyto materiály našemu muzeu věnovat. A tak jsme v červenci tohoto roku v Trevignanu společně vše procházely, sepisovaly a balily. Dokumenty se brzy stanou součástí fondu oddělení ODKAZ a doplní tak zase o kousek už teď pestrou mozaiku dokladů o exilové kultuře 2. poloviny 20. století.

-rdh-

Sylvie Richterová (foto: Karel Cudlín)

Výstava fotografií Michaela Dusa

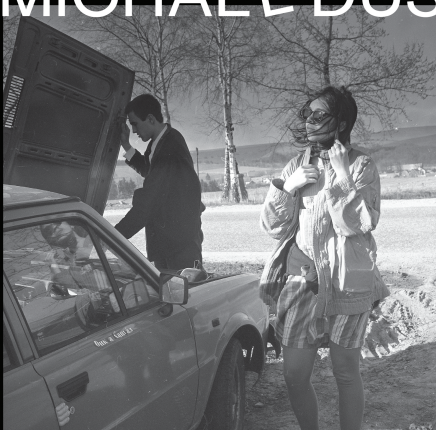
V prostorách novorománské budovy Synagogy na Palmovce v Praze je ve dnech od 3. do 24. září 2024 instalována výstava fotografií, jejichž autorem je Michael Dus. Výstavu, pojatou jako putovní projekt, připravil spolek Krajinou přílivu, který se věnuje zejména novým inscenačním projektům a autorským výstavám. Kurátory výstavy jsou David Kummermann a Simeon Hudec. Fotografie vybírali z velkého množství digitalizovaného materiálu, jenž je uložen ve fondu Michaela Dusa v podsbírce ODKAZU Moravského zemského muzea.

Amatérský fotograf Michael Dus (15. ledna 1962 Litoměřice — 28. května 2022 Brno) se pohyboval v prostředí Československé církve evangelické, disentu i undergroundu.

Z těchto míst také čerpal svoji hlavní inspiraci. Kromě přátel je na fotografiích zachycena rovněž jeho blízká rodina či krajina Vysočiny, která jej obklopovala.

K výběru fotografií pro výstavu kurátor David Kummermann řekl: „Zaměřili jsme se na křehčí aspekty v jeho tvorbě a pokusili jsme se vytvořit celistvý koncept, který více napovídá, podle nás, o osobnosti autora.“

-pp-

MICHAEL DUS

VÝSTAVA FOTOGRAFIÍ
3.–24. 9. 2024
↳ otevřeno denně 14–20, kromě večerního programu

3. 9. 2024 v 19:00
↳ vernisáž

Synagoga na Palmovce
Ludmílina 4

 Krajinou přílivu

For our English Speaking Friends

The September issue of the newsletter Odkaz is dedicated to commemorating Jan Šimsa's 95th birthday, which he would have celebrated at the beginning of October this year. The life of Jan Šimsa will be presented in a medallion from the pen of Jan Krejčí, who has been organizing Šimsa's extensive correspondence in the Department of the History of Antitotalitarian Culture. Personal memories of the Czech Brethren parish priest were written by his son Jiří Šimsa, another Czech Brethren parish priest Jan Keller and the writer and playwright Milan Uhde. From our collections we will present the works of Sylvie Richterová, which the author is expected to hand over to our administration in the near future. We will also introduce readers to an exhibition of photographs by Michael Dus, which is being prepared by the Prague-based association Krajinou přílivu.

Čtvrtletník Oddělení dějin kultury antitotalitního zaměření (ODKAZ), číslo 3, ročník 2
Autoři textů: Romana Dominika Hrbatová, Jan Keller, Jan Krejčí, Petra Pichlová, Jiří Šimsa, Milan Uhde
Moravské zemské muzeum, Hudcova 76, 612 00
Brno-Medlánky e-mail: ppichlova@mzm.cz
© Moravské zemské muzeum, 2024